

„Teekenen” en „Gymnastiek” aan Kampen’s H.B.S.
en „Gym” in de zeventiger jaren van
de voorgaande eeuw.

Ja, ja, H.B.S.-ers van dezen tijd, lacht gerust uw meewarigsten lach, waar het gaat over twee leervakken, die als „quantité négligeable” veelal op den leerrooster pareeren, maar op deze bladzijden zullen worden belicht met de lamp der rechtvaardigheid niet alleen, maar ook met die der verontwaardiging over hunne achterstelling bij andere vakken van onderwijs.

Schrijver dezer regelen is zich volkomen bewust wát hij aan „teekenen” en „gymnastiek” te danken heeft en blijft het betreuren, dat ook nù nog, in dézen tijd van schoonheids- en lichaamsontwikkeling in het algemeen, de genoemde vakken er het stiefmoederlijkst bedeed af komen, wat betreft aanzien en genoten appréciatie van de zijde der Overheid en gevolgelijk van die der gemeenschap.

Bevoegder pennen dan de mijne hebben sinds jaar en dag het voor de onderhavige leervakken opgenomen, doch nimmer met het succes, dat billijkerwijs ervan verwacht mocht worden. Wiskunde en de Stofleer in volle ontplooiing bezetten de eerste rijen; talen, geschiedenis en aardrijkskunde sluiten met alle andere vakken daarbij aan; en dan eerst volgt „teekenen”, en het allerlaatst „gymnastiek”.

Maar ter zake: Belmer en Milatz, gij beiden, zóólang reeds uit ons midden . . . nóg suggereert uw nagedachtenis mij uw „teekenen” en uw „lichaamsoefenen” voor het voetlicht te brengen van het enorme speeltooneel, dat Leven heet.

Ieder van u stond op eigen terrein pal in den strijd uw mooie vakken te verdedigen tegen elken toeleg van anderen: ze te dégradeeren tot iets minders dan ze beduiden uit oogpunt van ware beschaving, leze: schoonheidsnastreving voor ziel en lichaam!

Dát was voor u tweeën een kardinaal punt van overeenkomst, en dát in hoofdzaak bindt uw namen op deze bladzijden, die ik u toewijd, als waart ge nóg in leven!

Nóg iets kenmerkte ubeiden, en wel uw zoo heel andere houding tegenover ons, scholieren, dan andere docenten aannamen. Uw bewegingen voor ons front waren vrijer, fideeler, meer kameraadschappelijk.

Wat kwam, Belmer, bij u, qua fysiek, álles schier in actie, als ge met een zekere élégance uw beroemde „perspectief-leer”, waaraan Eger ook debet was, in onze breinen hamerde! En, zij ook het bekende foliant uit ons stoffelijk bezit verdwenen, in het schrijn onzer herinnering heeft het steeds nog een plaats.

Eenmaal noemde ik het een mysterie van horizonnen, verdwijnpunten, tafereelen en oogpunten . . . en dát was het!

Ook volgens Belmer zelf! Niet uitte hij deze beäming in de jaren, dat ik les bij hem had, maar een 30 jaar later, toen hij in den Haag mij sprak en wij 't verleden nog eens overzagen. We troffen ons bij Jhr. Mr. Victor de Stuers, mijn onvergetelijken chef te dier tijden, en na afdoening van zaken begeleidde ik hem naar de tram, die hij noodig had het station te bereiken, van welk station hij naar Barneveld (waar hij na zijn jaren in Kampen metterwoon was) zou reizen.

Belmer was, als voorheen, vriendelijk en opgewekt, gelijk den waren kunstenaar betaamt en het secretariaat dat hij voerde aan de Mij. voor Teekenkunde zou moeilijk een beter en ijveriger verzorger ooit kunnen bezitten.

Maar laat ons weer tot mijn schooljaren terugkeeren.

Met zijn foliant „Eger en Belmer” vóór zich, was Belmer op z'n ernstigst en zijn wetenschappelijkst; en als eens een jongen plaagde: „mijnheer, wààrom is het nu Eger en Belmer? en niet Belmer en Eger? . . . De *B* komt toch vóór de *E*? dan lachte hij maar eens en tikte den jongen goedmoedig op het hoofd, zeggend: „We hebben er om geloot en ik verloor het!”

Belmer was en bleef onze vriend, èn . . . hij wist het zoo goed als wij, dat „was sich liebt, sich neckt!”

Met tact en humor dreef hij je waarheen hij je hebben wilde. D.w.z. naar het Rijk der Schoonheid!

Ik herinner me, dat we onder de voorbeeld-platen er twee hadden, paardehoofden voorstellend. Wie bij Belmer het had over paardekoppen had het verbruid! Ja, dan kon hij zoo lekker enthousiast uitvaren: „'t Edelst dier, dat we kennen, is het paard! . . . Een paard hééft geen kop! Wèl een ezel, een schaap en een varken; . . . *die* hebben koppen! . . . maar 'n pààààrd! . . . 't mócht wat!”

Dat moest je dan meemaken, zoo'n vleug van goedmoedige terechtwijzing zijnerzijds, terwijl hij een knipoogje gaf aan je buurman en koddig spottend tot weer een ander zei: „Zeg, als je die arceering soms met een hark gelegd hebt, laat ik je dan opmerken, dat er een paar tanden uit zijn!” En dan lachte ieder mee. Hij zei zoo iets altijd leuk — nooit bits of kleeneerend. Hij werkte wèl op je eergevoel en ging geheel óp in 't „hoe” en „waarom” der dingen, die zuiver object van studie waren.

Hij kon zoo leukweg zeggen: „In het leger der leervakken

bekleedt „teekenen” den rang van majoor, minstens!” Hij droeg zijn „vak” steeds vóór als iets, waarvan je verdere leven kolossaal afhankelijk zou zijn!

En, hād hij 't niet bij 't rechte eind??

Wie durft ontkennen, dat „teekenen” hulpe is bij àlle geestesbeschaving?

Welke wetenschap kan buiten teekenkunst? Dát te weten en doorgronden geeft levenssubstantie! De Klassieken zijn onsterfelijk niet 't minst door hun teekentalent!

Belmer ging met ons om als Viollet-le-Duc met zijn aardigen Petit-Jean en daarom maakte hij van elken jongen, indien deze meewerkte, . . . un dessinateur! *)

En, dān te denken, dat het „teekenen” *na*, zegge *na* andere studievakken zou hebben te komen! Het is een absurditeit, een afwezigheid van àlle doordenken, het mooie „teekenen” vlag te doen strijken voor „geschiedenis en aardrijkskunde”, voor „talen”, ja voor „wiskunde”, n.b. geheel van „teekenen” afhankelijk en erop aangewezen bij alle meetkunde.

Even een jolige herinnering: . . . Stel je voor onze oude zaal voor „pleister”! Ampitheater, reuze-gaslamp met kap, demonstratiewand in Pompejaansch-roode kleur. Links tegen dien wand een hooge kolomkachel; en links dáárvan weer een spijker in den muur, op 0.80 M. uit den vloer, waaraan de kachelpook rustigjes hangt in afwachting van zijn te bewijzen diensten.

Wij jongens hadden in de gaten gekregen, dat genoemde diensten den pook door Belmer steeds werden afgevergd, wanneer de laatste eenigszins wanhopig was over slechten gang van onderwijs of . . . stoutigheid der discipelen! . . . en . . . het jongensbrein nu eenmaal gewiekt in 't uitvinden

*) L'histoire d'un dessinateur (Viollet-le Duc).

van humor-wekkende dingen, leverde „etwas noch nie dagewesenes“, als u gelieft nader hier te vernemen:

Belmer, eenigszins geägteerd door een stupiditeit van een der onzen en den delinquent in quaestie danig bokstapelend, tast, al doorsprekend, de blikken gericht op het slachtoffer, werktuigelijk naar den pook, rechts achter hem steeds aanwezig — ... grijpt, tast nogmaals, voelt ààn ... maar voelt niets dan wand en spijker! ... *kijkt* eindelijk ... en ziet tóch den pook, uitdagend hangend aan den spijker, met *dien* verstande, dat de spijker van ijzer, doch de pook van pastel was. Ja, daar hing hij, de roest op z'n body, z'n blauw-zwart jasje aan, en toonend z'n glanslichtjes als glimlachjes op z'n meer blank stalen halsje. Alles was in optima forma verzorgd. De slagschaduw op den wand indiqueerde den pook pl.m. 0,02 M. los daarvan. 't Was roerend in één woord ... en u begrijpt! ... de heele klas, met Belmer aan 't hoofd, schaterde het uit van lachen! Het was een heerlijk evenement. Er zat *in* een snaaksheid en tevens een kunstuiting. En dat láátste pakte en bleef over als éénig feit, als bravoure, als een hulde aan het onderwijs van den leermeester; kortom, het was een zalig oogenblik en ... de geteekende pook hing voortaan *naast* zijn stoffelijken broeder!

Mag ik, brave, voortreffelijke leermeester, u en uwe nagedachtenis hiermee overlaten aan de volle aandacht en vereering van allen, die u gekend hebben in leven en werken? Mijn aandacht en vereering vinde hier, in den waardevollen Kamper-almanak haar uiting, als bewijs ervan, dat geen afstand noch tijd tusschen ons ligt!

Zoo kome ik tot Milatz, dien ik veel minder kende en doorgrondde dan Belmer ik dat deed. Maar tóch ... ik zie u nog wel, geachte leermeester en gymnast van notabel kaliber! Ik zie u met uw niet groote gestalte, uw snorretje onder rechten

neus, uw speurende oogen, uw voeten in de witte schoentjes en uw heele vóórkomen van krachtmensch!

Zoo bij kennismaking scheen je niet 'makkelijk. Een jongen voelt dat instinctmatig, niet-waar? Maar bij duren den omgang viel dat meel Als we netjes en ijverig „werkten“, niet te veel babbelden enz., kwamen we wel bij u in de gratie!

'k Hoor nog uw stem: „Bedààààrd aan, dáár nu!“ — „punten van de voeten benedenwaarts! . . . Hoofd óp! Toe nu!“ En dan ook, bij aantreden, marcheeren en lichaambuigen, ja, dan moest alles in de perfectie zijn. Wie onder *die* oefeningen een mond opendeed, was „er bij“! Dan vloog Milatz in een soort parabool, zegge: „krabsgewijs“ op den zondaar af, en beet hem (figuurlijk genomen, natuurlijk) in het oor: „Is 't uit?!“ „Mond houden, asjeblijft, hè?“ En dan zorgde de betreffende er wel voor . . . geen kik meer te geven!

Gezegd moet worden, dat de heer Milatz een onderricht-méthode en een vakkennis bezat, die volkomen waardeering konden afdwingen. Dát nu, kwam wel uit bij een „openbare les“!

Dan was álles in de puntjes. De jongelui, frisch en lucht' gekleed, tirés à quatre épingles, er geheel van doordrongen, dat de liefste meisjesoogen vanaf de tribune hen volgden . . . zoo niet verslonden . . . zetten hun beste beentje vooruit, hadden allen een soort martiale houding en wedijverden onderling constant in het werpen van smachtblikken naar bóven, daar waar de „dulcineae“ toefden, de levend-geworden beelden hunner nachtelijke droomen! . . .

Ja, daar zaten dan de Ekkertjes, Lot, Wies en Anneke, dochters van rector Ekker, aardige meisjes! Daar waren aanwezig bijv. Wouter de Uittenhage de Mist, Paulien van der Hoeven, Jo Soeterik, Corry van Olden, Christien en Lotje Brack, Bientje de Ruyter, en wat oudere meisjes als de Topjes,

de Imminkjes, Jo Alliol, Suze en Reina Hanegraat, Tjoetjoe de Veer en véél anderen!

Wat was dat alles liefstallig èn vol aandacht op de nummers aan rekstok en ringen!

't Leuke was wel, dat elke „chacun” aan de werktuigen zijn „chacune” had op de tribune! Dat was een draadlooze verbinding, lang vóór Marconi uit!

Albert Kluyt, een der slanksten en langsten van den „Huize Stoel”, was stellig ook wel de élegantste. Dan hadt je Arnold van Seters, een kranig werker en een „chéri des dames”. — Leo Blankenbijn was óók niet voor de poes. Zijn „gelijkhandig opzetten” dwong den meisjes een zucht van bewondering vaak af; en de kroon spanden wel Thomas Hanegraat aan de brug en Jan van der Haas met z'n reuzenzwaai!

Denkt niet, geduldige lezeressen en lezers, dat de tribune enkel „meisjes” droeg. Neen, daar waren ook mama's en papa's bij en tevens belangstellende leeraren van „Gym” en „H. B. S.”

Dán was Milatz in z'n sas! Na een geslaagden toer aan stok of brug, hief z'n hoofd zich wat hooger op en verried z'n steelsgewijs geworpen blik naar de toeschouwers heimelijk een: „Nou, wat zeg-je ervan! Was dat wat, of niet?” Vergeeflijk in den volbloed gymnast, wien het „wel en wee” zijner jongens sterk ter harte ging en bij wie hij dan ook, maakten ze „gevaarlijke” toeren, trouw op wacht stond... om te „vangen”.

En *viel* er eens eentje, of liep er eens een enkele een ontwrichting op, dan was Milatz de heilkundige van groot formaat! Hij verbond en zwachtelde om jaloersch van te worden en zijn spraak was dan veel zachter en teerder dan in 't gewone doen.

Het menschelijk lichaam, het spiermensch, was hem *het*

boek zijner studie, de alpha en omega zijner intèresse en het acme van zijn hygiënische ambitieën!

Ja stellig! Belmer en Milatz hielden dan toch, respectievelijk de psyche en de fysiek hunner leerlingen verzorgend, de vlag van „Gym” en „H.B.S.” in 't Kampen van 't toenmaals, hóóg aan de mast! . . . óndanks, dat hun „vakken” bij 't „óvergaan” niet van zooveel gewicht werden beschouwd. Met een „onvoldoende” voor „teekenen” of „gymnastiek” ging je nog zalig óver toch!

Dát déprimeerde wel wat. En die zekere geringschatting was en is nimmer te rechtvaardigen.

Kijkt toch eens, autoriteiten, bid ik u, naar 't oude Hellas en Latium! Daar waren teekenaars en gymnasten no. 1 op de lijst van opvoeding en beschaving!

Rhytme, cadans, regelmaat, oefening van oog en hand, kleur-aanvoeling, harmonische ontwikkeling van corpus en geest . . . ziet hier, wetgevers op onderwijsgebied, de resultaten van „teekenen” en „gymnastiek”!

Maar decenniën achtereen blijft ge volharden in het besef, dat de beide „leervakken” hier behandeld, niet zooveel van beduidenis waren, niet mochten deelen in den glans van wetkunde en andere vakken; *indien* ge gelijk hebt, met uw zienswijze, vind ik het jammer voor u en ons allen!

Meer dan ooit hebben „teekenen” en „gymnastiek”, juist in dezen tijd, op den voorgrond te treden!

Exploraties, exploitaties, maatschappijen van allen aard, laboratoria, fabrieken . . . alles, álles roept om „teekenen” en „gymnastiek”.

Ons Leger en onze Vloot, onze Sport en hóeveel méér nog zou in het geheel *niet* kunnen existèeren, indien ons heerlijk „teekenen” en onze voortreffelijke „gymnastiek” niet den grondslag er van vormden!

Besprak ik beide „vakken” in 't licht van een zestig jaar

terug, . . . ik vermeen, dat het „aanzien” ervan thans nog *niet* veel gestegen is.

Moge zestig jaar na mij een dán levend oud-scholier van „Gym” of „H.B.S.” in den Kamper-Almanak kunnen schrijven: „Inderdaad heeft de appréciatie van „teekenen” en „gymnastiek” den omvang thans bereikt, als waarvan droomde in 't jaar 1937 een zekere: . . .

Jan de Quack